

ISTRAŽIVANJA SESTRINSKE PRAKSE - NEOPHODAN FAKTOR U USPOSTAVLJANJU I ODRŽAVANJU VISOKIH STANDARDA ZDRAVSTVENE NEGE

NURSING PRACTICE RESEARCH - A NECESSARY FACTOR IN ESTABLISHING AND MAINTAINING HIGH NURSING STANDARDS

Biljana Stojanović – Jovanović,¹ Divna Kekuš¹

Akademija srukovnih studija Beograd / Academy of Applied Studies Belgrade,

Odsek Visoka zdravstvena škola¹/department School of applied health Science Studies,

APSTRAKT

UVOD: Istraživanja u sestinstvu danas imaju veliki uticaj na sadašnju i buduću sestinsku praksu, čineći bitnu komponentu obrazovnog procesa.

CILJ: Istražiti na kom radnom mestu su angažovane medicinske sestre posle završene specijalizacije kliničke nege, kakav je njihov stepen motivacije za daljom edukacijom u struci i da li prate rezultate istraživanja sestinske prakse čitajući stručne časopise.

Ispitati postoji li razlika u stavovima prema istraživanju u sestinstvu u odnosu na životnu dob ispitanika

ISPITANICI I METODE: U istraživanju je učestvovalo (N 86) medicinskih sestara, specijalista kliničke nege koji su završili Specijalističke studije na studijskom programu Klinička nega, Visoke zdravstvene škole srukovnih studija u Beogradu, do 2019. godine. Od instrumenata je korišćen anketni list koji je dizajniran za potrebe ovog istraživanja. i modifikovana verzija Bootove skale stavova medicinskih sestara prema istraživanju, koja se sastoji iz subskala; Interes i podrška okoline, Isplativost i korist i Prepreke (teškoće).

REZULTATI: Na nivou celog uzorka, životna dob ispitanika se kretala od 24 do 59 godina, prosečno 42 godine 3 meseca (SD = 9 godina 4 meseca). Najveći broj ispitanika, njih 40 (46,5%) je navelo bolničko odeljenje kao svoje radno mesto, 38 (44,2%) je navelo da čita samo jedan sestinski časopis, 33 (38,4%) da su prilično motivisani za nastavak edukacije u struci. Sa povećanjem godina života ispitanika zabeležen je pozitivniji stav prema istraživanjima.

ZAKLJUČAK: Svaka medicinska sestra mora biti svesna važnosti profesionalnog i stručnog usavršavanja te mora odgovorno na tome i raditi. rezultati ukazuju da je sa povećanjem godina života ispitanika zabeležen pozitivniji stav prema istraživanjima u domenima podrške okoline koju imaju pri realizaciji sestinskih istraživanja i isplativosti i koristi od sestinskih istraživanja.

KLJUČNE REČI: zdravstvena nega, istraživanje, medicinske sestre, edukacija.

ABSTRACT

INTRODUCTION: Research in nursing today has a major impact on current and future nursing practice, forming an essential component of the educational process.

OBJECTIVE: To investigate the workplace and position in which nurses are engaged after completing the specialization in clinical care, what is their level of motivation for further education in the profession and whether they follow the results of research on nursing practice by reading professional journals.

To examine whether there is a difference in attitudes towards nursing research in relation to the age of the respondents.

SUBJECTS AND METHODS: The research involved (N 86) nurses, clinical care specialists who completed specialist studies at the study program Clinical Care at Higher Education School of Professional Health Studies in Belgrade, until 2019. A questionnaire designed for the purposes of this research was used as an instrument. and a modified version of the Boot scale of nurses' attitudes toward research, which consists of subscales: Environmental Interest and Support, Cost-effectiveness and Benefits, and Barriers (Difficulties).

RESULTS: At the level of the whole sample, the age of the respondents ranged from 24 to 59 years, on average 42 years 3 months (SD = 9 years 4 months). The largest number of respondents, 40 of them (46.5%) stated that the hospital ward was their workplace, 38 (44.2%) stated that they read only one nursing journal, 33 (38.4%) that they were quite motivated to continue education in the profession. As the age of the respondents increased, a more positive attitude towards research was recorded.

CONCLUSION: Every nurse must be aware of the importance of professional development and work responsibly. The results indicate, that with the increase in the age of the respondents, a more positive attitude towards research in the domains of environmental support they have in the implementation of nursing research and the cost-effectiveness and benefits of nursing research.

KEY WORDS: health care, research, nurses, education.

Korespondent:

Biljana Stojanović-Jovanović
ul. Drinčićeve 11a /66, Beograd
biljananstojanovic@gmail.com
Telefon: 069 19 10 884

UVOD

Naučno istraživanje je sistematsko traženje činjenica iz kojih se izvode određeni naučni principi i zakonitosti. Osim pomenu-tog, naučno istraživanje doprinosi opštem napretku čovečanstva, jer kritički preispituje naučna otkrića iz prošlosti i pronalazi bolja rešenja za nove i složene probleme [1].

Uslov za bavljenjem naukom osim formalnog obrazovanja, moraju biti i motivisanost, kreativnost i spremnost za timski rad. Istraživanja uopšte, pa samim tim i istraživanja u sestrinstvu, se sprovode sa ciljem da se dođe do novih saznanja koja će se pridodati već postojećem fondu znanja i tako uticati na razvoj teorije i prakse sestrinstva. Znanje koje nastaje iz istraživanja može imati praktičan uticaj i služiti za edukaciju sestara i obogaćivanje sestri-ske literature.

Istraživanja su važan faktor u uspostavljanju i održavanju vi-sokih standarda zdravstvene nege. Sestrinskim istraživanjima se unapređuje ne samo stručna praksa već i sestrinstvo kao nauka, na kojoj se sve više bazira sestri-ska praksa. Sestrinsko istraživanje mora da se odnosi na problem od interesa za struku, savremenu teoriju i praksu, kao i da ima stručnu i društvenu opravdanost ali i tehničkih mogućnosti za realizaciju [2]. Sa razvojem obrazovanja sestara u Republici Srbiji povećava se i broj istraživačkih radova iz područja zdravstvene nege. Međutim, u odnosu na zemlje zapad-nog sveta, istraživačkih radova u sestrinstvu kod nas još uvek nema dovoljno.

Činjenice govore da je vrlo mali broj medicinskih sestara uključen u istraživačke projekte, u odnosu na relativno veliki broj medicinskih sestara koje učestvuju u svakodnevnoj praksi zdra-vstvene nege [2,3]. Dosadašnja istraživanja u sestrinstvu su bila jednostavnije strukture, te kao takva nisu osiguravala odgovore na pitanja koja proizlaze iz složenijih i sveobuhvatnih teorija zdra-vstvene nege. Sestrinstvo razvija vlastitu metodologiju te najčešće teškoće sestara pri istraživanjima koje su proisticale iz nesigurnosti u identifikaciji i definisanju problema, kao i nedovoljnom pozna-vanju istraživačkih metoda će polako biti prevaziđene [2].

Medicinska sestra u postupku istraživanja može biti glavni istraživač, član istraživačkog tima, korisnik rezultata istraživanja, evaluator rezultata istraživanja, osoba koja prepoznaje probleme u zdravstvenoj nezi koje je potrebno istražiti, zastupnik pacijentovih interesa tokom postupka istraživanja i učesnik i/ ili ispitanik istraživanja [3]. Prema više različitih istraživanja medicinske sestre kao prepreke za sprovođenje istraživanja navode: nedostatak vre-mena, nedostatak interesa, nedovoljnu svesnost o istraživačkoj lit-eraturi, nedovoljno razumevanje istraživačkog procesa, nedovoljan autoritet za promenu prakse, nedostatak podrške kolega, nedosta-tak potpore za implementaciju nalaza istraživanja u praksu [4-5].

Medicinske sestre koje su "istraživački pismene" imaju kapacitet za kritičku misao, poseduju analitičke veštine za pristup rel-evantnim istraživanjima i dokazima, imaju kritičko razumevanje istraživačkih procesa, sposobnost čitanja i kritičkog procenjivanja, imaju svest o etičkim pitanjima vezanim za istraživanje [6-8].

Istraživanja u sestrinstvu danas imaju veliki uticaj na sadašnju i buduću sestri-sku praksu, čineći bitnu komponentu obrazovnog procesa. Prioriteti uključuju, istraživanja koja se bave unapređen-jem zdravlja i preventivne zdravstvene prakse za sve starosne grupe, zdravstvene potrebe visokog rizika, životno zadovoljstvo pojedinaca i porodica, i razvoj troškova zdravstvene nege. Neki od ciljeva za sprovođenje sestri-skih istraživanja u budućnosti su osi-guravanje kredibiliteta profesije medicinske sestre, obezbeđivanje odgovornosti za praksu medicinske sestre i dokumentovanje troškova nege [9]. Najvažniji cilj u budućnosti za sprovođenje istraživanja u sestrinstvu su istraživanja zasnovana na dokazima.

Praksa zasnovana na dokazima (EBNP) znači da medicinske sestre donose kliničke odluke na osnovu najboljih istraživačkih dokaza i zdravstvenih potreba svojih pacijenata. U dvadeset prvom veku javlja se potreba da se klinička praksa podrži istraživanjem. Is-traživanja mogu pomoći u identifikovanju prioritarnih oblasti po-trebnih za poboljšanje zdravstvenog stanja stanovništva, smanjenju rizika od bolesti i invaliditeta i poboljšanju kvaliteta života [4].

Obavezni preduslovi za ozbiljno bavljenje istraživanjem jesu sposobnost pretraživanja literature, primena adekvatne metodologije, prihvatanje odgovornosti za objavljene rezultate i poštovanje etičkih principa [10,11].

CILJEVI RADA

Istražiti na kom radnom mestu su angažovane medicinske sestre posle završene specijalizacije kliničke nege, kakav je njihov stepen motivacije za daljom edukacijom u struci i da li prate rezul-tate istraživanja sestri-ske prakse čitajući stricne časopise. Ispitati postoji li razlika u stavovima prema istraživanju u sestrin-stvu u odnosu na životnu dob ispitanika.

ISPITANICI I METODE

U istraživanju je učestvovalo (N 86) medicinskih sestara, koji su završili Specijalističke studije na studijskom programu Klinič-ka nega Visoke zdravstvene škole strukovnih studija u Beogradu, do 2019. godine. Od instrumenata su korišćeni anketni list koji je dizajniran za potrebe ovog istraživanja i Boothova skala stavova medicinskih sestara prema istraživanju. Korišćena skala ima 45 pitanja koja su razvrstana u 3 subskele: Interes i podrška okoline, Isplativost i korist i Prepreke (teškoće) za sprovođenje istraživanja. Odgovori su dati na Likertovoj skali od 5 stepena počevši od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem) [12]. Is-traživanje je realizovano od 01. do tridesetog aprila 2019. godine.

Etički aspekt studije: Istraživanje ni jednim svojim postupkom nije ugrozilo prava ispitanika, a podaci dobijeni od samih ispitan-ika su zaštićeni i dostupni samo istraživaču. Ispitanici su pismeno informisani o osnovnim ciljevima istraživanja, značaju traženih podataka i ispunjavanju skale. Ispitanici su potpisom dokumen-ta, Dobrovoljni pristanak informisanog ispitanika za učešće u is-traživanju, dali svoju saglasnost za istraživanje.

Statistička analiza podataka: Korišćene su odgovarajuće metode deskriptivne i inferencijalne statistike. Od deskriptivnih statističkih mera, korišćene su apsolutna frekvencija, procenat, medijana, aritmetička sredina, minimum, maksimum, interkvar-tilno odstupanje i standardna devijacija. Analiza i obrada podataka vršene su pomoću paketa namenjenog statističkoj obradi podataka (Statistical Package for the Social Sciences – SPSS, version 23.0, 2015). Dobijeni rezultati su prikazani grafički.

REZULTATI

Istraživanjem je obuhvaćeno ukupno 86 ispitanika, 13 (15,1%) muškog i 73 (84,9%) ženskog pola. Životnom dobu do 30 godina je pripadalo devet (10,5%) ispitanika. Najveći broj ispitanika, njih 29 (33,8%), imalo je između 31 i 40 godina života. Sledećem ži-votnom dobu, od 41. do 50. godina pripadalo je 27 (31,5%) ispitan-ika. Starosnoj dobi između 51 i 60. godina pripadalo je 21 (24,2%) ispitanika.

Na nivou celog uzorka, životna dob ispitanika se kretala od 24 do 59 godina, prosečno 42 godine 3 meseca (SD = 9 godina 4 meseca). Ispitanici muškog pola su bili prosečno mlađi od ispitan-ika ženskog pola (39 godina 8 meseci naspram 42 godine 9 mese-

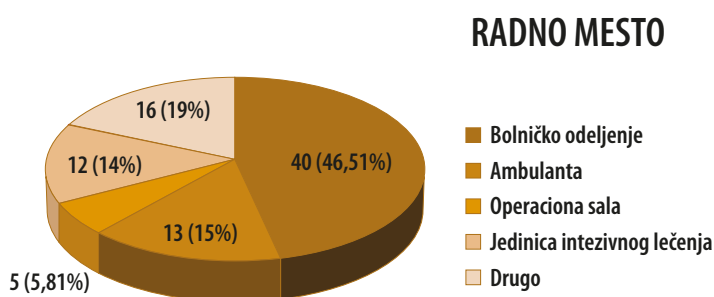
ci). Primenom t-testa nezavisnih uzoraka, isključeno je postojanje statističke značajnosti razlike prosečne starosti ispitanika u odnosu na pol, $t = -1,085$, $df = 84$, $p = 0,281$. Tabela 1.

Tabela 1. Struktura uzorka u odnosu na pol ispitanika i životnu dob

Pol	n	Starost (u godinama)			
		Min	Max	M	SD
Muški	13	29	53	39,69	7,80
Ženski	73	24	59	42,73	9,52
Ukupno	86	24	59	42,27	9,30

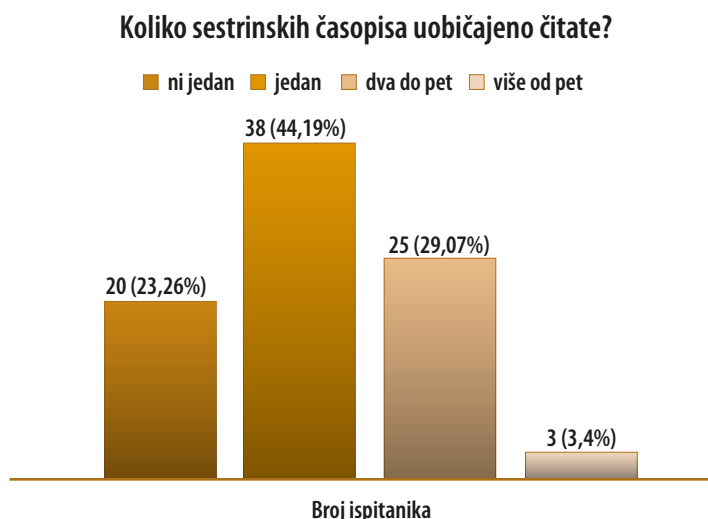
Kao svoje radno mesto, najveći broj ispitanika, njih 40 (46,5%) je navelo bolničko odeljenje. S druge strane, najmanji broj ispitanika, njih pet (5,8%) je navelo operacionu salu. Ambulanta i jedinica intenzivnog lečenja / terapije su navedeni sa uporedivom zastupljenošću, kod 13 (15,1%), odnosno 12 (13,95%) ispitanika Grafikon 1.

Grafikon 1. Distribuciju uzorka u odnosu na radno mesto ispitanika.

Najveći broj ispitanika, njih 38 (44,2%) je navelo da čita jedan sestrinski časopis. S druge strane, najmanji broj ispitanika, njih tri (3,5%) je navelo da čita više od pet sestrinskih časopisa. Istovremeno, 25 (29,1%) ispitanika čita od dva do pet sestrinskih časopisa, dok 20 (23,3%) ispitanika ne čita sestrinske časopise Grafikon 2.

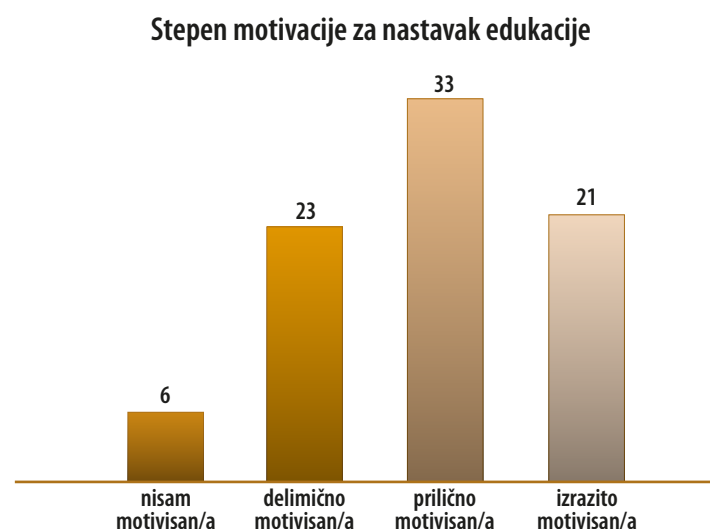
Grafikon 2. Distribuciju ispitanika u odnosu na broj sestrinskih časopisa koji čita

Da su prilično motivisani za nastavak edukacije u struci je izjavio najveći broj ispitanika, njih 33 (38,4%). Uporediv broj ispitanika,

njih 23 (26,7%), odnosno 24 (27,9%) je izjavio da su delimično, odnosno izrazito motivisani. S druge strane, najmanji broj ispitanika, njih šest (6,98%), je navelo da nisu motivisani za nastavak edukacije u struci Grafikon 3.

Grafikon 3. Distribucija ispitanika u odnosu na stepen motivacije za nastavak edukacije u struci

Prema rezultatima statističke analize povezanosti između stavova prema istraživanju u sestrinstvu u odnosu na životnu dob ispitanika, može se zaključiti da su dva od tri koeficijenta korelacije dostigla statističku značajnost. Tačnije, izračunate značajnosti razlike su ispod zadatog nivoa od 0,05 čime je potvrđena statistička značajnost u datom uzorku. Imajući u vidu vrednosti koeficijenta Pirsonove linearne korelacije, izračunata je mala pozitivna korelacija između starosti ispitanika i skora na subskali Interes i podrška okoline ($r = 0,245$), odnosno skora na subskali Isplativost i korist ($r = 0,237$).

Može se zaključiti da je sa povećanjem godina života ispitanika zabeležen pozitivniji stav prema istraživanjima u domenima podrške okoline koju imaju pri realizaciji sestrinskih istraživanja i isplativosti i koristi od sestrinskih istraživanja. Sa druge strane, ne može se tvrditi da rezultati ispitivanja stavova prema preprekama za sprovođenje sestrinskih istraživanja variraju statistički značajno prema starosti ispitanika ovog uzorka (Tabela 2).

Tabela 2. Korelacija rezultata ispitivanja stavova prema pojedinačnim subskalama Boothove skale stavova medicinskih sestara prema istraživanju u odnosu na životnu dob ispitanika

Subskala	r	P
Interes i podrška okoline	0,245*	0,023
Isplativost i korist	0,237*	0,028
Prepreke (teškoće)	0,140	0,200

* $p < 0,05$.

DISKUSIJA

Sestrinstvo se razvijalo prvenstveno kao žensko zanimanje, za razliku od medicine koja se uvek percipirana kao muško područje rada [13]. Najveći broj ispitanika ove studije (N 86) je ženskog pola 84,9%. Životnom dobu, između 31 i 40 godina života pripadalo

najviše ispitanika. Ovakav rezultat je i očekivan s obzirom da specijalističke studije upisuju najčešće odmah posle završenih osnovnih studija. Ispitanici muškog pola su bili prosečno mlađi od ispitanica ženskog pola ali je isključeno postojanje statističke značajnosti razlike prosečne starosti ispitanika u odnosu na pol ($p = 0,281$). Najveći broj ispitanika u našem istraživanju je navelo bolničko odeljenje kao svoje radno mesto što je i očekivano s obzirom na odabir Specijalizacije kliničke nege.

Naučni i stručni članak je glavni način komunikacije u nauci, a naučni i stručni časopis je primarni medij u kojem se objavljuju takvi članci. Važnost pristupa stručnim i naučnim časopisima na srpskom jeziku ogleda se u potrebi da medicinske sestre čitaju časopise na svom maternjem jeziku, jer jedan veći broj njih se ne koristi ni jednim drugim jezikom.

Rezultati naše studije ukazuju da najveći broj ispitanika, njih 44,2% čita jedan sestrinski časopis. S druge strane, najmanji broj ispitanika, njih tri 3,5% je navelo da čita više od pet sestrinskih časopisa. Istovremeno, 29,1% ispitanika čita od dva do pet sestrinskih časopisa, dok 23,3% ispitanika ne čita sestrinske časopise.

Za vidljivost časopisa u međunarodnoj naučnoj zajednici od velike je važnosti indeksiranost u relevantnim sekundarnim izvorima informacija za određeno naučno područje, što sestrinskim časopisima u Srbiji još uvijek nedostaje. Kreiranjem stručnih i naučnih časopisa za područje sestinstva, medicinskim sestrama bilo bi omogućeno objavljivanje stručnih i naučnih radova.

Situacija sa naučnim časopisima u zemljama Evropske unije je malo bolja. Italija izdaje jedan sestrinski naučni časopis, Češka i Slovenija takođe po jedan. Ujedinjeno Kraljevstvo objavljuje oko 40 sestrinskih naučnih časopisa a ukupno danas u svetu, objavljuje se oko pet stotina sestrinskih naučnih časopisa (od kojih je desetak s visokim impakt faktorom) [14].

Motivacija za rad je unutrašnji proces u kojem pojedinac prima određene podsticaje iz okruženja (nagrade, povratne informacije, smernice i posledice prethodnih napora) koji se kombinuju s određenim unutarnjim značajem. U našoj studiji za nastavak edukacije u struci 38,4% ispitanika se izjasnilo da su prilično motivisani. S druge strane 6,98%, je naveo da nisu motivisani za nastavak edukacije u struci.

Istraživanje Leilani T. i saradnika je pokazalo da medicinske sestre nisu motivisane da primenjuju rezultate istraživanja u kliničkoj praksi. Osim pomenutog utvrđeno je da na visinu motivacije utiče i dužina vremena između formalnog obrazovanja i trenutnog zapošljavanja.

Mnoge medicinske sestre se zaposle odmah nakon formalnog školovanja, kada dobiju posao jedan broj retko ima potrebu da se i dalje školuje i nadograđuju svoje znanje, iz čega se zaključuje da nisu svesne svoje odgovornosti i nivoa kvaliteta koji se očekuje u njihovom radu [15]. S druge strane, medicinske sestre koje se školuju ne dobijaju priznanje za svoje kvalifikacije, niti radna mesta koja im prema stečenim kompetencijama pripadaju. Osim toga, nisu ni plaćene u skladu sa svojim obrazovanjem, pa se smanjuje motivacija i želja za upisivanjem studija koje ne omogućavaju bolja radna mesta, a zahtevaju posvećenost i vreme da bi se uspešno završile. Takođe, na smanjivanje motivacije u svakodnevnom radu i istraživanju zdravstvene nege utiče i stalni odlazak visokoobra-

zovanih medicinskih sestara u druge zemlje Evropske unije u potrazi za boljim uslovima rada i života.

Gubitkom stručnih medicinskih sestara menja se organizaciona struktura u timovima, a preopterećene medicinske sestre gube motivaciju za daljim usavršavanjem u struci. Medicinska sestra da bi se bavila istraživanjem mora imati visoki stepen usvojenih znanja, stručnost, visoke moralne činioce, značajan stepen motivacije i kreativnosti [16]. Kako se sestinstvo razvijalo u sve veću i složeniju profesiju, tako se i povećava potreba za obuhvatnijom edukacijom medicinskih sestara, pa tako zadaci medicinske sestre u 21. veku postaju sve složeniji. Javlja se potreba uvođenja složenih metoda i postupaka zdravstvene nege zbog sve složenijih oblika bolesti, što odmah dovodi do potrebe kontinuirane edukacije i celoživotnog učenja medicinskih sestara [17].

Radi povećanja kvaliteta zdravlja i pružanja zdravstvene nege potrebno je da medicinske sestre stalno obnavljaju i poboljšavaju lično obrazovanje te da istovremeno studijski programi sestrinskih studija budu atraktivni kako bi motivisali medicinske sestre i potencijalne studente za upis na studijske programe sestinstva [18]. Osim stručno profesionalnih sadržaja i teorije, medicinske sestre bi trebale usavršavati i sadržaje iz veština komuniciranja, organizacije rada, informatike, metodologije istraživanja, pedagoško-psihološke sadržaje ali i sadržaje iz opšte kulture, kako bi uvek mogle adekvatno odgovoriti na savremene zahteve svoje profesije, odnosno da bi zadovoljstvo pacijenata pruženom zdravstvenom negom bilo na visokom nivou [19]. U našem istraživanju rezultati ukazuju da je sa povećanjem godina života ispitanika zabeležen pozitivniji stav prema istraživanjima u domenima podrške okoline koju imaju pri realizaciji sestrinskih istraživanja i isplativosti i koristi od sestrinskih istraživanja. Rezultati slične studije su u suprotnosti sa našim jer govore u prilog tome da mlađe medicinske sestre imaju pozitivnije stavove prema istraživanju u sestinstvu [14]. Rezultati istraživanja [20,21]

nisu potvrdili vezu između životne dobi ispitanika i stavova prema istraživanjima u sestinstvu. Analiza rezultata na tri subskale u skladu je s nalazima drugih istraživanja u kojima je takođe utvrđeno da medicinske sestre smatraju da su istraživanja važna i korisna za sestrinsku praksu ali i percipiraju prepreke za sprovođenje istraživanja [12,14].

Može se reći da je identifikovanje stavova medicinskih sestara prema istraživanjima tek prvi korak koji u budućim studijama treba povezati s drugim značajnim varijablama kako bi se moglo kvalitetno proceniti prihvatanje promena u sestrinskoj praksi kao i sprovođenje zdravstvene nege utemeljene na dokazima. Još jedna zanimljiva tema za buduća istraživanja može biti ispitivanje odnosa između stavova prema istraživanju i sprovođenja istraživanja.

Naime, poznato je da stav sam za sebe ne rezultira nužno i promenom ponašanja. Odnos stavova i ponašanja ljudi zaslužuje više pažnje. Na prvi pogled jasno je da stavovi ljudi determinišu njihovo ponašanje. Međutim, to nije uvek tako. Neka istraživanja su pokazala da je korelacija između stavova i ponašanja ljudi zapravo vrlo mala, ako je uopšte ima [21]. Dakle, to što medicinske sestre imaju pozitivne stavove ne mora značiti da će ih i sprovesti u praksi.

ZAKLJUČAK

Kvalitet zdravstvene nege, ne zavisi samo od humanosti i sposobnosti savladavanja savremene tehnologije, on zavisi i od kontinuirane edukacije medicinske sestre kroz programima kontinuirane edukacije. Svaka medicinska sestra mora biti svesna važnosti profesionalnog i stručnog usavršavanja te mora odgovorno na tome i raditi.

U cilju razvoja i unapređenja sestrinske teorije i prakse neophodno je promovisanje sestrinskih istraživanja, praćenje relevantne

literature, učestvovanje na seminarima, kongresima, konferencijama, kursovima i drugim stručnim skupovima. Ostojeći statistički značajna razlika u stavovima prema istraživanju u sestrinstvu, s obzirom na dob ispitanika.

Istraživanja su važan faktor u uspostavljanju i održavanju visokih standarda zdravstvene nege. Te se mora nastojati da medicinske sestre bez obzira na životnu dob imaju pozitivnije stavove prema istraživanju.

LITERATURA

1. Chelagat D, Chebor A. *Documentation: Historical perspectives, Purposes, Benefits and Challenges an Faced by Nurses. International Journal of Humanities and Social Science.* 2013 ; 16:236-240
2. Стојановић-Јовановић Б. *Основи методологије истраживања у сестринству.* Београд: ВЗШСС; Друго издање 2017.
3. Nieswiadomy RM. *Foundation of Nursing Research.* 6. izd. Boston: Pearson; 2012.
4. Hofmeister N. *Attitudes of Nurses Toward Research. Master Theses. Grand Valley State University* 2007.
5. Bostrom AC, Malnight M, MacDougall J, Hargis D. *Staff nurses' attitudes toward nursing research: a descriptive survey. J Adv Nurs.* 1989;14:915-922.
6. Omishakin MYJ, Oyetunde MO. *Overview of Nursing Research. International Journal of Nursing Didactics* 2015;5(12):5-13.
7. Švrakić S. *Menadžerske funkcije u sestrinstvu.* Sarajevo: BlicDruck 2003.
8. Duffey L, Hepburn K, Christensen R, Brugge-Wiger P. *A research agenda in care for patients with Alzheimer's disease. Image: Journal of Nursing Scholarship* 1989; 21, 254–257.
9. Colling J. *Procedures, ethics, and funding sources. Urologic Nursing* 2004;24:130–133.
10. Savić J. *Kako napisati, objaviti i vrednovati naučno delo u biomedicini.* Beograd: Kultura 2001.
11. Vučković-Lj, Milenković P, Šobić V. *Etika naučnoistraživačkog rada u biomedicini. Srpsko lekarsko društvo: Akademija medicinskih nauka: Medicinski fakultet Univerziteta, Beograd* 2002
12. Bostrom AC, Malnight M, MacDougall J, Hargis D. *Staff nurses' attitudes toward nursing research: a descriptive survey. J Adv Nurs.* 1989;14:915-922.
13. Radcliffe M. *Doctors and nurses: new game, same result. BMJ.* 2000;320:1085.
14. Kovačević A. *Stavovi medicinskih sestara prema istraživanju u sestrinstvu [Diplomski rad]. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Medicinski fakultet; 2017 [pristupljeno 01.05.2019.] Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:152:663167>*
15. Leilani T, Biskupski K, Pheley A, Lehto R. *Identifying barriers to evidence-based practice adoption: A focus group study. Clinical Nursing Studies* 2015;3 (2): 90-96
16. Estabrooks CA, Floyd JA, Scott – Findlay S, O'Leary K, Gushta M. *Individual determinants of reserach utilization: A systematic review. J Adv Nurs.* 2003;43(5):506-520
17. Ljubičić M, Šare S. *Povezanost teorije i prakse u zdravstvenoj njezi. Sestrinski glasnik* 2015 20 (3): 254-256.
18. Dal U, Arifoğlu B, Razi G. *What factors influence students in their choice of nursing in North Cyprus? Journal of Nursing Education.* 2009;1(1):1924-30.
19. Hallin K, Danielsone E. *Registered Nurses' perceptions of their work and professional development. Journal of Advanced Nursing.* 2008;61(1):62–70
20. Marsh GW, Brown TL. *The measurement of nurses' attitudes towards nursing research and the research environment in clinical settings. J Clin Nurs.* 1992;1:315- 322.
21. Smirnoff M, Ramirez M, Kooplimae L, Gibney M, Dee McEvoy M. *Nurses' attitudes toward nursing research at a metropolitan medical center. Appl Nurs Res.* 2007;20:24- 31.